

נראה שהכריע בספק זה לחומרא (כסף משנה, ויש חולקים), ואילו הרמב"ם לא כתב כלל דין זה. יש אומרים שפשט את הספק לקולא מכח לישנא קמא בסוגיה (כסף משנה), ויש אומרים להיפך, שפשט לחומרא מכח סוגיה זו או אחרת (ר"י קורקוס וחזון איש). יש סוברים שהרמב"ם פירש את הספק בדומה לספק הקודם, שהכהן עומד על גבי האבן, אלא שנעקרה לגמרי, ופשט לחומרא מכח הספק הקודם (ק"ן אורה).

דעתו לשוב ולחברה – הרי זה ספק, משום שאולי היא בטלה לרצפה, או שהיא נחשבת כרצפה ממש. הרמב"ם פסק שבדיעבד עבודתו כשרה, כדרכו בהכרעה בספקות בענייני העבודה (רוב האחרונים), ויש אומרים שלדעתו הרי זו כשרה בדיעבד בוודאי, ואפילו אין דעתו לחברה (כסף משנה).

מרצפת שנעקרה, והכהן עמד בגומא שנוצרה בה – אף בזה הסתפקה הגמ', האם זוהי "דרך שירות". מדברי הראב"ד

מערכה נו. קידוש רצפת העזרה (כד, א)

האם להלכה הרצפה מעכבת?

הדיון בגמ' על קדושת התהום נאמר אליבא דרבה זוטרי. החזון איש (זבחים סי' ה,ב, וביאור דברים ב'חידושים וביאורים' כאן) מחדש, שבנקודה זו לישנא קמא חלוקה עליו: לדעת רבה זוטרי אין חובה שלעזרה תהיה רצפה, וקרקע עולם כשרה לעמוד עליה בשעת העבודה אם זוהי "דרך שירות", ואילו לישנא קמא סוברת שחיוני שתהיה רצפה למקדש, ולכן הספק באבן שנדלדלה הוא האם היא נחשבת כרצפה³. טעם הדבר, שדוד קידש את מקום העזרה לעבודה דווקא באופן שיש לו רצפה. לדעתו הרמב"ם (הל' בית הבחירה א,י) סתם כלישנא קמא, ולכן השמיט את בעיית רבה זוטרי (ולא כראב"ד שם, הסובר שמותר לעבוד בלא רצפה אילו היתה זו "דרך שירות"). לפיכך הסיק החזו"א, שלשם חידוש עבודת הקרבנות לא די בהקמת מזבח, אלא צריך גם לרצף את העזרה, על כל פנים בשטח שבו נעשית העבודה; ולא דווקא בכלה, כי מידת העזרה אינה מעכבת⁴.

הר"י קורקוס (הל' בית הבחירה א,י) כותב במפורש להיפך בהבנת הסוגיה כאן: "ודאי שאם ניטלו כל אבני העזרה אין בכך קפידא, כיוון שמקום רגליו שוה לשאר העזרה, דדוד עד התהום קדיש ודרך שירות בכך, כן נתבאר שם בגמ'⁵". וכן דעת הרדב"ז שם (במסקנתו) והכסף משנה (הל' ביאת המקדש ה,יט, בסופו) וחק נתן כאן, שהרמב"ם פשט את ספקו של רבה זוטרי לקולא. כדעה זו משתמע בגמ' להלן

קדושת מקום המקדש נובעת מהיותו "המקום אשר יבחר ה'", ככתוב בתורה. בנוסף לכך יש לקדש את המקום בידי אדם, בתהליך מיוחד המפורט במשנה בשבועות (יד,א-ב), ובכך מתייחד המקום כמקום המקדש לכל הלכותיו. הסוגיה כאן עוסקת בקידוש קרקע העזרה: האם נתקדשה רק ברובד העליון והגלוי, או גם בעומק הקרקע, ומה התוצאה ההלכתית מן הדבר? אגב כך הגמ' גם מבארת מי קידש את העזרה.

סוגיית הגמרא

רבה זוטרי בשם ר' אמי מתלבט בדין אבן שנעקרה מרצפת העזרה, האם רשאי כהן לעמוד בגומא שנוצרה ולעבוד עבודה. הגמ' מציעה אפשרות שהספק הוא בקדושת קרקע העזרה: "כי קדיש דוד – רצפה עליונה קדיש, או דילמא עד לארעית דתהומא קדיש?". הגמ' דוחה אפשרות זו, שאם כן היה ראוי לו להסתפק על כל העזרה כולה¹, ולפיכך הגמ' קובעת: "פשיטא ליה דעד ארעית דתהומא קדיש", והספק בעמידה בגומא נוגע להלכות העבודה, האם דרך שירות בכך.

מלשון הגמ' "כי קדיש דוד" וכו' מבואר שהשאלה איזה עומק נתקדש תלויה בכוונת המקדשים הראשונים, ואין כאן הלכה שכל שטח שנתקדש הרי שכל מה שתחתיו אף הוא מתקדש². לדיון דומה על התרחבות הקדושה לאויר העזרה ועל משך זמנה עיין להלן מערכה סו ומערכה קמ.

ציטט משו"ת תורה לשמה - שהם מאותו מחבר כידוע - ללא ההסתייגות שבסיפא).

3. ראה במערכה הקודמת, ביאורים שונים לצדדי הספק בגמ'.

4. בנקודה זו נחלק עם ר' חיים הלוי (הל' בה"ב א,י), שסובר ש"הכל בכתב" מעכב, וחסרון חלק מן הרצפה פוסל את העזרה כולה, וראה להלן מערכה קמד, הערה 37.

5. אמנם בהמשך תמה מדוע הרמב"ם לא הזכיר זאת, וכתב שאפשר שלדעתו הסוגיה כאן אינה להלכה, על פי הסוגיה בפסחים (סז,ב) שהמחילות לא נתקדשו, ראה בהערה הבאה. על כל פנים בהבנת הסוגיה כאן דעתו ברורה, שקידוש התהום פירושו שאין קפידא לעמוד על רצפה.

1. רש"י מפרש שהיה ראוי לדון במקרה שניטלה כל רצפת העזרה. יש בכך דוחק: למה היה לר' אמי לדון על אירוע שכזה ולא על המקרה המצוי של עקירת אבן אחת? ופירש בחזו"א (זבחים סי' ה,ב) שכוונת הגמ' להציע שיסתפק האם רצפת העזרה מעכבת או לא, וראה להלן.

2. שו"ת תורה לשמה סי' כ: "שמעינן מהכא... דקדושה בסתם אינה עד התהום, דהכי דייק לישנא דגמרא שדוד קדש בפירוש עד תהומא דארעא ולא אמר כיון דקדשה העזרה נתקדשה ממילא עד התהום", ולמד מזה להלכות בית הכנסת, שהקרקע שתחתיו לא נתקדשה מן הסתם (בהמשך התשובה פקפק למעשה בחידוש זה, אבל בהמשך בסי' ס כתב כך בפשטות, וגם בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סי' כא

לקידושה נדרש תנאי שתהא פתוחה לקודש. עוד חידש החזו"א, שגם כשתנאי זה מתקיים – דינה כלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש (להלן נו,א), שכשרות לאכילת קדשי קדשים ולא לשחיטת קדשים קלים (וכן כתב באבן האזל הל' בית הבחירה א,יג)⁷. נראה שלדעתו אין צורך בדברי הרדב"ז שבמחילות היה תנאי מיוחד וכדומה, אלא כך הוא עיקר הקידוש מתחילה, שמקום זה יוכל להיות עזרה אם ייחשף⁸.

"התהום" – עד היכן?

הגרש"ז אוירבך זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' נא) דן בשאלה: מדוע קדושת ארץ ישראל, שהיא "מתהום ארעא ועד רום רקיעא", איננה מגיעה עד השטח המקביל מעברו השני של כדור הארץ? והציע אפשרות "שבדבר עגול הכל מכוון כנגד המרכז שבאמצע, לכן גם הקדושה מתפשטת רק עד המרכז שבאמצע ולא יותר"⁹. נראה שלדעתו הוא הדין לעניין קדושת המקדש (ולדעת החזו"א לעיל יש להוסיף לכך תנאי שהשטח ייחפר וייחשף).

קידוש רצפת העזרה – על ידי דוד או שלמה?

לשון הגמ': "כי קדיש דוד רצפה", והדבר טעון הסבר. במקראות בספר שמואל ומלכים ודברי הימים מבואר שמקום המקדש נתגלה לדוד המלך, והוא קנאו מאת ארוונה היבוסית והקים בו מזבח, ואף קבעו כמקום המקדש לדורות: "זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל" (דברי הימים א-כב,א). דוד אף עשה הכנות מרובות לבניין הבית (דברי הימים א-פרקים כב-כט). אף על פי כן, בניין הבית בפועל נעשה על ידי שלמה המלך בלבד. כיצד, אם כן, קידש דוד את הרצפה?

תוס' (ד"ה הואיל) משיבים על כך: "ואף על גב דשלמה בנה הבית – דוד קידשה". לכאורה בכך אין די, שכן בגמ' משתמע שדוד אף ריצף את העזרה, ואין לדבר זכר במקרא; אך החזון איש (זבחים ה,ב) הסביר, שדוד "קידש המקום שיהא ראוי לעזרה דווקא כשיעשה רצפה"¹⁰. במקדש דוד הוסיף להקשות מהנאמר בשבועות (טו,ב): "בעיני קידוש בשעת הבניין", וכיצד יכול היה דוד לקדש את המקום לפני בניינו? ותירץ שדוד קבע קלעים ארעיים במקום, כעין חצר המשכן, וכך יכול היה לקדש. אמנם בתיאור חנוכת המקדש

(נח,א): "וכי תימא דעביד מחילות בקרקע ושחיט בהו", שגם קרקע העולם כשרה לעזרה; וב'חידושים וביאורים' כאן כתב בשם החזו"א שיש להעמידה בשריצף את המחילות.

המחילות שתחת המקדש

הקביעה שדוד קידש "עד ארעית תהומא" סותרת לכאורה לדברי ר' יוחנן (פסחים סז,ב) ש"מחילות [שתחת הר הבית] לא נתקדשו". תוס' שם (ד"ה מחילות) מתרצים, שר' יוחנן התיר רק את המחילות הפתוחות לחול, כדברי הגמ' (פסחים פו,א), ואילו הפתוחות לקודש כלולות בקידושו של דוד. הרדב"ז (הל' בית הבחירה א,י) בתירוץ השני מוסיף, שדוד התנה מראש שאם יחפרו מחילה הפתוחה לחוץ – לא תתקדש, או שהמחילות המותרות הן אלו שהיו בשעת הקידוש, שקידש את הקרקע ולא את החללים שבה (וכן כתב בשו"ת תורה לשמה סי' כ').

מחילות תחת המקדש. לשון הרמב"ם (הל' בית הבחירה ד,א): "בעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה". במדרש (במדבר רבה פרשה טו,י) נאמר שגם המנורה הוטמנה עם הארון. נוסף על כך, היו במקדש מחילות להליכת הכהנים (עיין תמיד פ"א מ"א). הגמרא בפסחים קובעת ש"מחילות לא נתקדשו", ובמפרשים דנו על היחס בין הלכה זו לבין הסוגיה כאן, הקובעת שדוד המלך קידש את קרקע העזרה עד התהום.

בחזון איש (זבחים סי' ה סק"ג) הסביר אחרת את היחס בין קדושת התהום לבין דין המחילות: קדושת העזרה לכל דבר ועניין איננה אלא בעיקר העזרה, שהיא העזרה הגלויה, והסוגיה כאן באה רק לומר שכל ההר נתקדש וראוי להקמת העזרה בו, בכל מפלס שייחשף ותיבנה בו רצפת העזרה. מחילה בעומק ההר, לעומת זאת, היא רשות אחרת, ולכן

6. בתירוץ הראשון כתב הרדב"ז שהסוגיות חלוקות, ושהרמב"ם פסק שרק הרצפה העליונה נתקדשה, ולפי זה ביאר את פסקיו לגבי אבן שנעקרה, וכן כתב הר"י קורקוס בדרך "אפשר" (ראה בהערה הקודמת), אבל בתירוץ השני הלך בדרך אחרת כיון ש"לית לן למיעבד פלוגתא [בין הסוגיות] מדעתן מכח קושיא".

7. במכתב (שנדפס בסוף הכרך, דף קעו,ב) הסביר החזו"א את כוונת תוס' בפסחים הנ"ל: בקושיה הבינו ש"מחילות לא נתקדשו" פירושו שמקום זה אינו ראוי כלל להתקדש בקדושת העזרה, ובמסקנה הוכיחו מדין המחילות הפתוחות לקודש שאכן כל עומק ההר נתקדש, ועדיין זקוק הוא לפתיחה לקודש כדי שיחשב כנספח לעזרה. והוסיף ראייה לחילוק בין עיקר העזרה לבין המחילות: הרי העזרה עצמה "פתוחה לחול", ומדוע נתקדשה יותר מאשר מחילה, שטעונה פתיחה לחול? על כרחך העזרה היא עיקר הקודש והמחילה טפלה.

8. עיין גם ציץ אליעזר ח"י סי' א אות פו בהערה בשם ספר 'מגיד מראשית', שדן בהרחבה בעניין והכריע שקידוש התהום אינו אלא "שאם היו מורידין קרקעית

העזרה עד למטה לעשותה עזרה - היא מקודשת כקדושת העזרה... אבל כל שיש קרקע למעלה ברצפת אבנים שהוא העזרה עצמה - אז שתחתיו הוא חול גמור, אם לא שפתוח לקדש לבד".

9. לשונו: "כיון דקדושת ארץ ישראל היא מתהום ארעא ועד רום רקיעא, למה לא תתפשט הקדושה גם על הקרקע שמעברו השני של העולם שמכוון ממש נגד ארץ ישראל? ואף אם נאמר... הקדושה מתפשטת רק עד המרכז... אבל מכל מקום לענין טומאה רצוזה שבוקעת ועולה עד לרקיע - גם לגובה כזה אשר משם אינו חוזר ונמשך כלל אחר הקרקע שלמטה... מנין שאין הטומאה בוקעת גם עד לרקיע שמצידו השני של כדור העולם?". פירוש: קדושת הארץ מוגבלת למקום שיש לו זיקה כלשהי לקרקע העליונה, ואילו בטומאה אין יסוד להגביל את התפשטותה, וראה להלן מערכה סו הערה 12, ובהסכמת הג"ר יעקב אריאל שליט"א.

10. וראה לעיל הערה 1.

קידש המלך את תוך החצר" כמקור לקדושת רצפת העזרה (ותמהו עליו מהרש"ל ומהר"ם).

הרדב"ז (הל' בית הבחירה שם) הקשה על הרמב"ם מסוגייתנו, וכתב תחילה "כיון דשלמה בנאו הוי כאילו הוא קדשו", כלומר, שדוד בלבד הוא שקידש, והרמב"ם מייחס זאת לשלמה רק משום שהוא הבונה. בתירוץ נוסף כתב, שגם לשלמה היה חלק בקידוש: "דוד קדיש המקום, ושלמה קידש הבנין ואת ירושלים". בחידושי הגרי"ז (זבחים יד, א ובכורות יז, ב) הרחיב בהסברת הדבר: קידושו של דוד אינו אלא בחירת המקום כמקום המקדש והקביעה שזהו "המקום אשר יבחר ה'", על פי נביא (כמבואר בספרי ראה פסקא סב: "דרוש ומצא ואחר כך יאמר לך נביא", וראה להלן מערכה קכג). אולם שלמה קידש את הבניין עצמו לעבודה אחר שנבנה, ולכן דוד לא נזקק לקלעים (כנסת הראשונים אות רכז)¹³.

כיצד נתקדשה העזרה?

במשנה בשבועות (יד, א) נאמר שלשם קידוש ירושלים יש להביא שתי תודות, ופשטות המשנה שהוא הדין לקידוש העזרות. אולם בגמ' שם (טו, א) אומר רמי בר חמא, שהעזרה מתקדשת בשיירי מנחה, משום שקדושת המקום באה לידי ביטוי באכילת דבר הראוי באותו מקום בלבד, ולפיכך יש לקדש את העזרה באכילת קדשי קדשים, הנאכלים בעזרה בלבד, ולא בתודות, הנאכלות בכל ירושלים.

בסוגיה כאן כותב רש"י (ד"ה הואיל וד"ה כי קדיש) שקידוש העזרה על ידי דוד נעשה בשתי תודות, ותמהו עליו תוס' (ד"ה הואיל) מכח הסוגיה בשבועות הנ"ל. באחרונים הוסברה דעת רש"י בדרכים שונות: יש אומרים שקידוש ראשוני של העזרה טעון שתי תודות, ורק תוספת העזרה טעונה שיירי מנחה (ראש המזבח)¹⁴. עוד יתכן לומר, שבשעה שקידש דוד את העזרה עדיין לא נתקדשה ירושלים, ואילו היו התודות יוצאות מן העזרה – היו נפסלות, ולכן ניתן היה לקדש גם בהן. בשפת אמת מבאר אחרת, שלדעת רש"י רמי בר חמא בא להוסיף על המשנה, שמלבד שתי התודות נדרשת גם מנחה (ולא כרמב"ם הל' בית הבחירה ויב-יג)¹⁵.

על ידי שלמה נאמר: "ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה'..." (מלכים א-ח, סד). אולם הגמ' (להלן נט, א) מפרשת שמדובר על קידוש הרצפה לשם הקטרה, או על הגדלת המזבח, ולא על עצם קידוש העזרה.

תוס' מביאים ראייה נוספת שדוד קידש את העזרה מהירושלמי בסנהדרין (פ"א ה"ג) ושבועות (פ"ב ה"ב), שלומד את ההלכה שהמקום מתקדש במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין מדוד המלך: "ויעל דוד בדבר גד – זה מלך ונביא; ויחל שלמה לבנות את בית יי' אלהי ישראל בהר המוריה אשר נראה – אלו אורים ותומים; לדוד אביהו – זה סנהדרין, 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך'"¹¹.

עם זאת, מצינו לכמה ראשונים שכתבו ששלמה הוא שקידש את מקום המקדש: הרמב"ם בהל' בית הבחירה (ויד) כותב: "ובמה נתקדשה? בקדושה ראשונה שקדשה שלמה, שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד

דוד המלך קובע את המזבח בהר המוריה כמזבח בית עולמים. עם קניין גורן ארוונה ובניין המזבח מכריז דוד: "זהו בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל" (דברי הימים א-כב, א). בציור נראים הזקנים מכוסים בשקים, בעת תפילתם לעצירת המגיפה. מימין נראה ארוונה, שמכר לדוד את הבקר לעולה, החטים למנחה וכלי הבקר לעצי המערכה (ציור הבקר בשלמותו על גבי המזבח מתאים לדעה להלן קכ, א שבמת יחיד אינה טעונה הפשט וניתוח, והדבר ממחיש את העובדה שהמזבח בגורן ארוונה היה במת יחיד, כל עוד היה המשכן בגבעון. למסקנת הגמרא גם במת יחיד טעונה הפשט וניתוח).

לבא"¹², וכן בתוס' בשבועות (טו, א ד"ה אין עזרה). אף רש"י (שבת יט, ב ד"ה בית המוקד) מביא את הפסוק "ביום ההוא

לאחר שמסר לשלמה את תכניתו המקדש "הכל בכתב", והסביר בכך את לשון רש"י בשבועות (טז, א ד"ה רב הונא): "קדושה ראשונה דודו ושלמה".

14. טעמו של דבר, שלפני הקידוש הראשוני אי אפשר להביא מנחה כלל, כי אין כאן מקדש אלא במה, ויש אומרים (להלן קיג, א) שאין מנחה בבמה, עיני תוס' בשבועות טו, א ד"ה אין עזרה מתקדשת, בתירוצם השני. בכך הסביר את רש"י להלן נו, א ד"ה למעוטי וס, א ד"ה בשלמא, המזכיר את שיירי המנחה בקידוש הרצפה על ידי שלמה ובקידוש הלשכות. ענין זה מפורש בירושלמי בסנהדרין (פ"א ה"ג): "ביקשו להוסיף על ההיכל במה מוסיפין?... אמר ר' יוסי בי רבי בון: במנחת מאפה. ניחא בעלייתן מן הגולה שהקריבו ואחר כך קידשו, בהכנסתן לארץ במה קידשו? אמר ר' יוסי בי ר' בון: בשתי תודות הבאות מנוב וגבעון", עיני שם ברידב"ז.

15. בדרך זו הולך גם במקדש דוד סי' א, עיני שם בהרחבה על המקור לשתי

11. בעניין זה יש להעיר, שנראה שהמלך והנביא וכו' לא נצרכים למעמד ההקדשה עצמו, הנעשה בשתי תודות וכו', אלא רק להחלטה על כך (עיני הל' בית הבחירה וי, א ו'שערי היכל' למסכת יומא מערכה לה הערה 2). לפיכך דברי הירושלמי מתאימים גם להסבר להלן שקדושת המקום לא חלה עדיין בימי דוד.

12. וכן בפירוש המשנה בשבועות ב, ב ובעדיות ח, ו.

13. באחרונים מופיעות הבחנות נוספות בין קידושו של דוד לזה של שלמה: דוד קידש רק "קדושת פה" (מקדש דוד שם, ונראה שכוונתו להקדשת המקום לבעלות ההקדש, כגון לעניין מעילה, אבל עדיין לא חלה עליו קדושת הגוף להלכות העזרה). בזבחי אפרים מוסיף, שקידושו של דוד לא היה לשעתו אלא רק להבא, לכשיבנה המקדש, שהרי מצינו שהמשיכו להקריב בגבעון עד הקמת הבית. בעל 'הר הקודש' (עמ' רכג) מציע שדוד ושלמה קידשו את המקום יחדיו, בשנה האחרונה לחייו דוד,

סיכום

שצייד שה"תהום" האמורה כאן היא עד מרכז כדור הארץ (מנחת שלמה).

בגמ' כאן ובירושלמי נאמר שדוד הוא שקידש את מקום המקדש, למרות שלא הוא בנאו. הרמב"ם ועוד ראשונים כתבו ששלמה קידש, ולפיכך יש שפירשו שקידושו של דוד עניינו בחירת המקום בלבד, אבל קדושתו ההלכתית חלה על ידי שלמה (גרי"ז).

רש"י מציין שהקידוש נעשה באמצעות שתי תודות, בניגוד לכאורה לגמ' בשבועות האומרת שקידוש העזרה טעון שיירי מנחה. אפשר שלדעתו רק קידושו של דוד היה טעון שתי תודות, מסיבות שונות (ראש המזבח), ואפשר שלדעתו כוונת הגמ' בשבועות שמלבד התודות יש צורך גם בשיירי מנחה (שפת אמת).

מערכה נו. עבודה בשמאל (כד,א-כה,א)

ש'באצבעו' נאמר בין על הלקיחה ובין על הנתינה (זריקת הדם), שכן "מקרא נדרש לפניו ולאחריו", ואילו ר' שמעון מפרש ש'באצבעו' נאמר על הנתינה בלבד, "מקרא נדרש לאחריו ולא לפניו".

בברייתא נוספת בגמ' מופיעה דעה שלישית, של ר' אלעזר בן ר' שמעון, לפיה 'באצבעו' נאמר על הלקיחה בלבד ("מקרא נדרש לפניו"), ולכן הקבלה טעונה ימין והזריקה לא. אמנם בפר החטאת שהובא בימי המילואים נאמר: "ולקחת מדם הפר ונתתה על קרנות המזבח באצבעך" (שמות כט,יב), אך לדעתו היה זה קרבן יוצא דופן, שבו הדין הפוך: זריקת הדם טעונה ימין ולא הקבלה.²

הגמ' מביאה את דברי רבה בר בר חנה³: "כל מקום שנאמר 'אצבעו' ו'כהונה' – אינה אלא ימין". מסקנת הגמ' שכוונתו לאצבע או כהונה, ואף זה נלמד ממצורע, שנאמר בו: "וטבל הכהן את אצבעו הימנית", אך לא בכל מקום שנאמר 'כהן' טעון ימין, אלא דווקא בעבודה המעכבת כפרה, כגון קמיצה או קידוש הקומץ. הגמ' מבארת שר' שמעון אינו סובר כן, שהרי בקבלה נאמרה כהונה ובכל זאת הכשיר בה שמאל.

נחלקו המפרשים בהבנת היחס בין דברי רבה בר בר חנה לבין רבנן החולקים על ר"ש: יש אומרים, שרבנן סוברים

הגמ' אומרת, בהסברת דברי רבה זוטי, שדוד קבע שקדושת קרקע העזרה תרחב "עד התהום". החזון איש סובר בדעת הרמב"ם שעל פי לישנא קמא הרצפה מעכבת, ורוב האחרונים חלוקים עליו וסוברים שאין מחלוקת בנקודה זו.

הקידוש עד התהום אינו סותר לדין שמחילות לא נתקדשו, שכן הפתוחות לקודש נתקדשו (תוס' בפסחים), ואלו שלא – היה על כך תנאי מיוחד (מסקנת הרדב"ז). לשיטה אחרת קידוש הקרקע עד התהום אין פירושו שלכל האדמה דין עזרה, אלא שכולה ראויה להיות עזרה כשתיחשף, וממילא אין סתירה לדין מחילות. וגם המחילות הפתוחות לקודש – אינן כעזרה ממש, ונתקדשו רק לאכילת קדשים, כלשכות הפתוחות לקודש (חזון איש ועוד). יש מי

בתורה לא נאמר במפורש האם עבודת הקרבנות צריכה להעשות ביד מסוימת דווקא. אולם בטהרת המצורע קבעה התורה שהכהן המזה מלוג השמן של המצורע כנגד ההיכל יעשה זאת בידו הימנית דווקא, וכן מתן הדם והשמן על אברי המצורע – תוך אוננו ובוהן ידו ורגלו – יעשו על ימינו דווקא, ככתוב: "ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על תנוך אוזן המיטהר הימנית ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו השמאלית... וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית והיזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'" (ויקרא יד,יד-טז). בסוגיה כאן למדו בגזרה שזה את עבודות הקרבן מן המצורע, והסוגיה מבררת את השאלה מה הן העבודות שנלמדו מדרשה זו.

מחלוקת התנאים

במשנה (טו,ב) נאמר: "קבל בשמאל – פסל, ר' שמעון מכשיר". טעמה של מחלוקת זו מבואר בברייתות (כד,א), לפיהן הכל מודים שיש ללמוד בגזרה שזה ממצורע שכל מקום שנאמרה 'יד' או 'אצבע' – הרי זו הימין דווקא, והמחלוקת תלויה בדרשת הכתוב בחטאת הנשיא: "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה" (ויקרא ד,כה). 'לקיחה' זו היא קבלת הדם¹, וחכמים מפרשים

2. סברת ראב"ש טעונה ביאור, מדוע בדרך כלל הקבלה חמורה מן הזריקה? בעל 'ראש המזבח' מסביר טעמו, שמצינו שראב"ש סובר כר' שמעון אביו ש"כל העומד לזרק - כזרק דמי", ודווקא משעת הקבלה (פסחים יג,ב), ולכן הקבלה חשובה יותר, כי היא המגדירה את הדם כראוי למזבח ועומד להזרק. על פי דרכו יתכן להסביר מדוע בפר המילואים היה הדין הפוך: הכלל "כל העומד לזרק כזרק דמי" נסמך על הידוע שאכן דם זה עומד להזרק, אבל בימי המילואים, בהם החלה העבודה, עדיין לא היה הדבר ידוע.

3. בגמ' לפנינו כתוב שדבריו נמסרים בשם ר' יוחנן, ובשטמ"ק מגיה "ריש לקיש", וכך בכמה כתי"ב בדק"ס, וכן הוא בכל המקבילות (להלן צח,א; מנחות יא,א; חולין כב,א).

התודות. מלשונו של רמי בר חמא "אין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה" לא משמע כן, אבל כך פשט המשנה בשבועות שם: "שאינו מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא... ובשתי תודות... הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת, וכל שלא נעשית בכל אלו - הנכנס לשם אין חייב עליה". הסיום מוכיח שמדובר בעזרה, שהנכנס לה בטומאה חייב כרת או קרבן, ומשמע להדיא שגם בה יש תודות. בצאן קדשים כאן כתב יתירה מזו, שלדעת רש"י רמי בר חמא חולק על המשנה ולכן פירש על פי המשנה.

1. פשט הכתוב שלקיחה זו איננה קבלת הדם, אלא טבילת אצבעו של הכהן, וכך ביארה הגמ' לעיל יד,א, עיין שם ברש"י ד"ה ואי אתי קוף וד"ה להכי. אבל מכיוון שלא נאמר "וטבל" דרשו חז"ל שיש כאן כוונה נוספת ללמד על הקבלה, "אבל הדרש לא יצור את הפשט, גם הפשט לא יכחיש את הדרש" (שם עולם' על פסוק זה).